

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 7, Sayı/Issue: 3, Aralık/December 2023]

Gülümser BOZKURT

<https://orcid.org/0000-0002-2896-7622>

Öğr. Gör. | gulumserbozkurt@gmail.com

İstanbul Aydın Üniversitesi

<https://ror.org/00qsyw664>

Fen Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Encümen-i Şuarâ'da Şeyh Gâlib Etkisi

The Influence of Sheikh Gâlib In Encümen-i Şuarâ

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi | Date Received: 17.10.2023

Kabul Tarihi | Date Accepted: 11.11.2023

Yayın Tarihi | Date Published: 30.12.2023

Atıf | Citation

Bozkurt, G. (2023). Encümen-i Şuarâ'da Şeyh Gâlib Etkisi. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(3), 2214-2245.

<https://doi.org/10.34083/akaded.1377305>

Bozkurt, G. (2023). The Influence of Sheikh Gâlib In Encümen-i Şuarâ. *Journal of Academic Language and Literature*,

7(3), 2214-2245. <https://doi.org/10.34083/akaded.1377305>

Makale Bilgisi | Article Information

Değerlendirme Review Reports	Çift Taraf Körlük Hakemlik (İki Dış Hakem) Double-blind. (Two External Referees)
Etik Beyan Ethics Statement	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur Ethical principles were followed during the preparation of this study
Etik Kurul Belgesi Ethics Committee Approval	Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir Article does not require an Ethics Committee Approval.
Etik Bildirim Complaints	adedergi@gmail.com
Çıkar Çatışması Conflicts of Interest	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest
Benzerlik Taraması Similarity Checks:	Yapıldı Yes - iThenticate
Telif Hakkı ve Lisans Copyright & License	Yazarlar, dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler. Bu çalışma Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası lisansı altında yayımlanır Authors publishing with the journal retain the copyright. This work is licensed under Attribution-NonCommercial 4.0 International

© Gülümser BOZKURT | Creative Commons [Attribution-NonCommercial 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

* Bu makale, AHBVÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Ayşe YILDIZ danışmanlığında hazırlanmakta olan "18. ve 19. Yüzyıl Divan Edebiyatında Şeyh Gâlib Etkisi" başlıklı doktora tezi çalışmasından üretilmiştir.

Öz

XIX. yüzyıl Türk edebiyatında önemli bir yeri olan Encümen-i Şuarâ, yenilik arayışındaki bir edebiyat zümresi olarak ara mertebeyi oluşturan bir şair topluluğudur. Sebk-i Hindî'yi şiirlerinde yansıtmaya çalışan, nazireciliği okula dönüştüren bu topluluk; hem kendi döneminde hem de kendinden önceki dönemde yetişmiş usta şairleri örnek almıştır. Divan şiirinin son büyük şairi Şeyh Gâlib de bu şairlerden biridir. Bu çalışma, Şeyh Gâlib'in kendinden sonra yetişmiş şairlerde bir etkiye sahip olduğunu gösterme amacıyla ortaya çıkmıştır. Çalışmada Encümen-i Şuarâ'nın Şeyh Gâlib'e nazire şiirleri temel alınmıştır. Bu şairlerden; Leskofçalı Mustafa Galib Bey, Mehmed Lebib Efendi, İbrahim Hâlet Bey, Mûsâ Kâzım Bey, Osman Nûreddin Şems Efendi, Üsküdarlı İbrahim Hakkı Bey, Sâlih Fâik Bey, Hersekli Arif Hikmet Bey ve Memduh Fâik Bey'in gazellerinde Şeyh Gâlib'in gazellerine nazire olan şiirler fişlenmiştir. Fişleme sonucunda nazire şiirler, zemin şiirleri ile karşılaştırmalı olarak biçim ve içerik açısından değerlendirilmiştir. Encümen-i Şuarâ ve Şeyh Gâlib ilişkisi daha önce herhangi bir çalışmada ele alınmamış olup bu çalışmanın sonucunda, Encümen-i Şuarâ'nın şiirlerinde Şeyh Gâlib etkisi ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Encümen-i Şuarâ, Şeyh Gâlib, nazire, gazel

Abstract

Encümen-i Şuarâ have very important part in Turkish literature in 19th century. Encümen-i Şuarâ were a community who were trying to write Sebk-i Hindî poems and nazire poems. Encümen-i Şuarâ were influenced by some other poets who were lived in 19th century and before. The last great poet of Divan poetry, Sheikh Gâlib was one of these poets. The purpose in this study is showing the influence of Sheikh Gâlib in the poets who lived after him. This study is based on the nazire poems of Encümen-i Şuarâ to Sheikh Gâlib. The poets are Leskofçalı Mustafa Galib Bey, Mehmed Lebib Efendi, İbrahim Hâlet Bey, Mûsâ Kâzım Bey, Osman Nûreddin Şems Efendi, Üsküdarlı İbrahim Hakkı Bey, Sâlih Fâik Bey, Hersekli Arif Hikmet Bey and Memduh Fâik Bey. In the ghazals of these poets, nazire poems written to Sheikh Gâlib were identified and examined. The nazire poems have examined comparatively with basic poems in terms of form and content. The relationship between Encümen-i Şuarâ and Sheikh Gâlib has never evaluated before in any study. So in this study, the influence of Sheikh Gâlib in Encümen-i Şuarâ's poems will be evaluated.

Keywords: Encümen-i Şuarâ, Sheikh Gâlib, nazire, ghazal

Giriş

XVIII. yüzyıl Divan edebiyatının son büyük şairi Şeyh Gâlib (ö. 1213/1799); söylenecek söz kalmadığının düşünüldüğü bir şiir ortamında Divan şiirine yeni bir nefes getirir. XVIII. yüzyılın ikinci yarısı, şiirde yeni arayışların devam ettiği bir dönemdir; bu arayışlar XIX. yüzyılda da kendini gösterir. XIX. yüzyılın ortalarına gelindiğinde edebiyat alanındaki durgunluk pek çok şairi şiir alanında arayışa iter. Bu yüzyılın Osmanlı şairleri, kendi şiir anlayışlarına yakın şairlerle bir araya gelerek poetik düşüncelerini paylaşıp ortak bir edebiyat anlayışı etrafında toplanırlar. Bu gelişmeler sonucunda Encümen-i Şuarâ¹, bir edebî topluluk olarak, 1861 yılının yaz aylarında başlayan toplantılarına bir yıl süreyle devam eder. Encümen-i Şuarâ'nın asli kadrosunda olup bu çalışmaya dahil edilen şairler; Leskofçalı Mustafa Galib Bey (ö. 1284/1867), Mehmed Lebib Efendi (ö. 1284/1867), İbrahim Hâlet Bey (ö. 1295/1878), Mûsâ Kâzım Bey (ö. 1307/1890), Osman Nûreddin Şems Efendi (ö. 1311/1893), Üsküdarlı İbrahim Hakkı Bey (ö. 1313/1895), Sâlih Fâik Bey (ö. 1317/1900), Hersekli Arif Hikmet Bey (ö. 1320/1903) ve Memduh Fâik Bey (ö. 1343/1925)'dir² (Özgül, 2019).

Encümen-i Şuarâ'nın edebiyat anlayışı; eskiyi terk ve inkar etmeden yenilik arayışı içinde olmaktır. O nedenle bu şair topluluğunun en önemli özelliği eski ve yeni arasında bir köprü oluşturmaktır. Encümen-i Şuarâ'nın şiir çalışmaları; benliklerini koruyarak yeniyi, yeniden kasıt Batı'dır, anlamak ve şiire dahil edebilmek üzerinedir. Hem dil hem de muhteva açısından şiirde çeşitlilik gösteren Encümen-i Şuarâ'da öne çıkan bir üslup özelliği olarak Sebk-i Hindî görülür; Sebk-i Hindî'nin dil özellikleri ve orijinal mazmun dünyası Encümen şairlerinin ilgisini çeker (Özgül, 2019). Hayali öne çıkararak, sözden çok anlama önem veren, hem şair hem de okur için yaratıcılıkta ve duygularda şahsiliği benimseyen Sebk-i Hindî, Encümen şairleri için poetik açıdan çok uygundur (Özgül, 2019).

Mazmunun klişelerden kurtulup şahsi olarak algılanması Encümen-i Şuarâ'ya özgü değildir; şiirin yeni anlamlar ve mazmunlar etrafında şekillenmesi, Sebk-i Hindî ile gelişen bir şiir anlayışıdır (Babacan, 2012) ve en güzel örnekleri Şeyh Gâlib'in şiirlerinde görülür. O nedenle; tarihi XVII. yüzyıla dayanan Sebk-i Hindî'yi şiirinde en iyi şekilde işleyen ve bu üslubun güzel örneklerini veren Şeyh Gâlib'in Encümen-i Şuarâ üzerindeki şairlik ve şiir anlayışı açısından etkisi incelemeye değerdir.

¹ “Encümen-i Şuarâ” ismi o topluluğu oluşturan şairleri temsil ettiği ve “Şairler Topluluğu” anlamına geldiği için; başlıkta ve metin içinde Encümen-i Şuarâ isminden sonra ayrıca “şairleri” ifadesi kullanılmamıştır.

² Şairlerin isimlerinin metin içindeki kısaltılarak yazımı şu şekildedir: Şeyh Gâlib (Ş. Gâlib), Leskofçalı Mustafa Galib Bey (L. Galib), Mehmed Lebib Efendi (M. Lebib), İbrahim Hâlet Bey (İ. Hâlet), Mûsâ Kâzım Bey (M. Kâzım), Osman Nûreddin Şems Efendi (O. Şems), Üsküdarlı İbrahim Hakkı Bey (İ. Hakkı), Sâlih Fâik Bey (S. Fâik), Hersekli Arif Hikmet Bey (A. Hikmet) ve Memduh Fâik Bey (M. Fâik).

Encümen-i Şuarâ'da Şeyh Gâlib Etkisi

Encümen-i Şuarâ'dan dokuz şairin divanları taranmış, bu şairlerin gazelleri ile Şeyh Gâlib'in divanındaki gazeller karşılaştırılarak Şeyh Gâlib'in gazellerine yazılan nazire şiirler tespit edilmiştir. Yapılan incelemede Şeyh Gâlib'in gazellerine aynı vezin, redif ve kafiyede yazılan; Osman Şems'in 11, Mûsâ Kâzım'ın 6, Arif Hikmet'in 6, İbrahim Hâlet'in 5, Memduh Fâik'in 2, Sâlih Fâik'in 2, Leskofçalı Galib'in 2, İbrahim Hakkı'nın 1 ve Mehmed Lebib Efendi'nin 1 nazire gazeli vardır.

Nazirelerin Zemin Şiirler İle Şekil Özellikleri Bakımından Karşılaştırılması

Nazirelerin tespitinde şekil birliği önemli bir kriter iken; nazire ile ilgili kaynaklarda şekil farklılığına rastlanan nazirelerin varlığından da söz edilmektedir (Köksal, 2018). Bu çalışmada, belirlenen şairlerin Şeyh Gâlib'in gazellerine aynı vezin, redif ve kafiyedeki nazire gazelleri esas alınmıştır. Buna göre; nazire şiirler zemin şiirler ile şekil birliği içindedir³. Beyit sayıları karşılaştırıldığında, nazire şiirlerin çoğunun beyit sayısı zemin şiirden daha azdır. Otuz altı şiirden on dokuzu zemin şiirin beyit sayısından daha az beyitte yazılmıştır, altısı ise zemin şiirin beyit sayısından fazladır. On bir şiirde nazire şairleri şiirlerini, zemin şiirlerle eşit beyit sayısında yazmışlardır⁴.

Vezin

Nazire şiirler aruz kalıplarından altısıyla yazılmış zemin şiirlerden seçilmiştir. Encümen-i Şuarâ, Şeyh Gâlib'in şiirlerinden en çok "fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün" kalıbıyla yazılmış şiirlere nazire yazmışlardır. Aruz kalıplarının nazire şiirlerdeki kullanım sıklığı aşağıdaki gibidir:

Şair/Vezin	Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün	Mefülü fâilâtü mefâilü fâilün	Feilâtün feilâtün feilâtün feilün	Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün	Mefâilün feilâtün mefâilün feilün	Mefülü mefâilü mefâilü feülün
O. Şems	3	2	3	2	1	-
M. Kâzım	2	1	1	1	1	-
A. Hikmet	2	3	-	1	-	-

³ Encümen-i Şuarâ'nın Şeyh Gâlib'e aynı vezin, redif ve kafiyede olmayan nazireleri de mevcuttur. Aynı redif ve vezin, farklı kafiyede nazire gazeli yazan şairler ve şiir sayıları şu şekildedir: Osman Şems 9, Leskofçalı Galib 3, Mûsâ Kâzım 3, Arif Hikmet 3, Memduh Fâik 3, Mehmed Lebib 2 ve İbrahim Hâlet 2 gazeli. Aynı redif ve kafiye, farklı vezin ile yazılan Leskofçalı Galib'in 2, Osman Şems'in 2, Mehmed Lebib'in 1 nazire gazeli olmakla birlikte; aynı vezin ve kafiye, farklı redifle yazılan İbrahim Hâlet ve Arif Hikmet'in birer nazire gazeli vardır. Fakat çalışmayı sınırlandırmak adına bu şiirler makaleye dahil edilmemiştir.

⁴ Zemin ve nazire şiirlerin matla beyitleri ile beyit sayıları "Ek" kısmında verilmiştir. Zemin şiirleri ile eşit beyit sayısında nazire yazan şairler Mûsâ Kâzım, Osman Şems, İbrahim Hâlet, Arif Hikmet, Sâlih Fâik, Leskofçalı Galib ve Mehmed Lebib'dir; Mûsâ Kâzım'ın beş şiiri, diğer şairlerin ise birer şiiri zemin şiirleri ile eşit beyit sayısındadır.

İ. Hâlet	2	-	1	1	-	1
M. Fâik	-	-	1	1	-	-
S. Fâik	1	-	-	-	1	-
L. Galib	1	1	-	-	-	-
İ. Hakkı	-	1	-	-	-	-
M. Lebib	-	-	-	-	1	-
Toplam	11	8	6	6	4	1

On bir şiirde kullanılan “fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün” kalıbından sonra sekiz şiirde “mefûlü fâilâtü mefâilü fâilün”, altı şiirde “feilâtün feilâtün feilâtün feilün” ve “mefâilün mefâilün mefâilün” kalıpları kullanılmıştır. Kullanım sıklığına göre beşinci sıradaki aruz kalıbı ise dört şiirde kullanılan “mefâilün feilâtün mefâilün feilün” kalıbıdır. Son sırada ise sadece bir şiirde kullanılan “mefûlü mefâilü mefâilü feülün” kalıbı vardır. Encümen-i Şuarâ'nın şiir anlayışı açısından aynı/benzer görüşlere sahip şairlerden oluştuğu düşünülürse; Şeyh Gâlib'in şiirlerine yazdıkları nazirelerde vezin tercihi açısından bir çeşitlilikten söz edilebilir. Çünkü toplamda otuz altı şiirde altı farklı vezin kullanılmıştır.

Redif

Redif Divan şiirinde, şiirin anlam temelini oluşturan, şiirdeki anlam dünyasının ve hayalin onun etrafında şekillenip geliştiği önemli bir ahenk unsurudur. Öyle ki redif bazen tek başına bir hayali, bir mazmunu içinde barındırır (Saraç, 2019). Bu nedenle şairlerin redif seçimi, onların şiirlerinin anlam dünyasını keşfetmekte ve şiirlerini değerlendirmekte önemli bir kriterdir⁵.

Nazire şiirlerdeki redif dağılımı aşağıdaki gibidir:

Şair/Redif	Ek	Kelime	Ek+Kelime	Kelime Grubu	Ek+Kelime Grubu
O. Şems	3	3	-	5	-
M. Kâzım	-	3	1	1	1
A. Hikmet	-	1	3	2	-
İ. Hâlet	-	1	1	1	2
M. Fâik	-	-	-	1	1
S. Fâik	1	1	-	-	-
L. Galib	-	-	1	-	1
İ. Hakkı	-	1	-	-	-
M. Lebib	-	1	-	-	-
Toplam	4	11	6	10	5

⁵ Bir şair için nazire yazacağı şiiri seçmekte zemin şiirin redifi doğrudan etkili olabilir.

Şiirin redif etrafında anlam kazanıp geliştiği örneklerde ek dışındaki redifler daha etkilidir. Yukarıdaki dağılıma göre; nazire şiirlerde en çok tercih edilen redif kelime halindeki rediflerdir. Daha sonra kelime grubu, ek+kelime, ek+kelime grubu ve son sırada ek halindeki redifler tercih edilmiştir. Kelime ve kelime grubu halindeki redifler, özellikle şiire ahenk kazandırmada ve şiirin anlam dünyasını belirlemede önemlidir (Saraç, 2019). O nedenle bu rediflerde seçilen kelimeler, şiiri anlayıp değerlendirmede oldukça etkilidir. Şeyh Gâlib'in şiirlerine yazılan bu nazirelerdeki ek halindeki rediflerin tamamı Türkçe eklerdir. Kelimelerin dile göre dağılımı ise şu şekildedir: 20 kelime Türkçe, 15 kelime Farsça ve 7 kelime Arapça. Bu dağılıma göre nazire şiirlerin genellikle Türkçe rediflerden oluşan zemin şiirlerden seçilmesi dikkat çekicidir. Bu tercih; Encümen-i Şuarâ'nın edebiyatta "eski"yi tamamen terk etmeden "yeni"yi şiire taşıma istekleri içinde değerlendirilebilir. Çünkü Encümen-i Şuarâ'da bir Sebki Hindî özelliği olarak şiir dilinde yerleşmeye, Türkçe'yi öne çıkarmaya yönelik eğilim vardır. Bununla birlikte; redif yoğunluğunun kelime ve kelime grubunda olması yine bir Sebki Hindî özelliği olarak şiirdeki ahengin redif üzerinden sağlanması ile alakalıdır. Anlamın öne çıkmasından dolayı söz sanatlarının ikinci plana düştüğü bu üslupta; incelenen nazire örneklerinde de görüldüğü gibi, şiirdeki ahenk önemli ölçüde kelime, kelime grubu şeklindeki redifler ile sağlanmıştır (Babacan, 2012).

Kafiye

Şiirdeki kafiye, hem şiirin temel taşlarından biri hem de önemli bir ahenk unsurudur. Nazire şiirlerdeki kafiyelerin kullanım sıklığı aşağıdaki gibidir:

Şair/Kafiye	Mücerred	Mürdef	Mukayyed	Müesses
O. Şems	1	10	-	-
M. Kâzım	2	4	-	-
A. Hikmet	1	5	-	-
İ. Hâlet	2	3	-	-
M. Fâik	-	2	-	-
S. Fâik	1	1	-	-
L. Galib	1	1	-	-
İ. Hakkı	-	1	-	-
M. Lebib	1	-	-	-
Toplam	9	27	-	-

Yukarıdaki dağılıma göre; nazirelerde en çok tercih edilen kafiye çeşidi mürdef kafiyedir. Mücerred kafiye ise mürdef kafiyeye göre daha az kullanılmıştır. Şairlere göre kafiye kelimesi bulmak için en uygun kafiye çeşidi mürdef kafiyedir; mukayyed ve müesses kafiyeler ise kafiye yapmakta en zorlanılan kafiye çeşitleridir (Saraç, 2019). Bu kafiye çeşitleri nazire şiirlerde kullanılmamıştır. Şeyh Gâlib'in şiirlerinden nazire yazmak için seçilen şiirlerde, kafiyelerin doğrudan belirleyici olduğu söylenemez; fakat seçilen zemin

şiiirlerle aynı kafiyede şiir yazmak nazire şairinin bir tercihidir ve bu tercih şair üzerindeki Şeyh Gâlib etkisi olarak değerlendirilebilir.

Nazirelerin Zemin Şiirler İle İçerik Özellikleri Bakımından Karşılaştırılması⁶

Kelime Kullanımı (Söyleyiş) Benzerliği

Nazire şiirlerin zemin şiirlerle ilişkisi değerlendirilirken ortak kullanılan kelimeler, şairler arasındaki etkiyi ortaya koymak adına belirleyicidir. Osman Şems'in on bir gazelinde, redif dışında zemin şiirlerle ortak kullanılan kafiye kelimeleri dikkat çeker; bu kelimelerin aynı veya benzer olması Şeyh Gâlib'in nazire şairi üzerindeki üslup etkisini değerlendirmede önemlidir. Osman Şems'in Şeyh Gâlib ile ortak veya benzer kullandığı kafiye kelimeleri aşağıdaki gibidir:

Gazelin redifi	Şeyh Gâlib'in gazelindeki kafiye kelimeleri	Osman Şems'in gazelindeki kafiye kelimeleri
“bana”	ibrâm/aşşâm/siyeh-fâm/nâ-kâm	ibrâm/aşşâm/gül-fâm/kâm
“geldi bana”	kabâ/sabâ/safâ/hevâ	kabâ/sabâ/safâ/hevâ
“söylerem sana”	beyân/yalan/zebân/inan	beyân/yalan/zebân/inan
“âteş ü âb”	mizâc/imtizâc/revâc/sirâc/ilâc	mizâc/imtizâc/revâc/sirâc/ilâc
“sefid ü siyâh u sürh” ⁷	mâr/âşikâr	mâr/âşikâr
“eylemişlerdür”	pür-hûn/şeb-hûn	hûn/şeb-hûn
“-müz” ⁸	pîşe/endîşe/bîşe/tîşe/şîşe/rîşe	pîşe/endîşe/bîşe/tîşe/şîşe/pür-rîşe
“-müz”	sîne/âyîne/peşmine/âzîne/dîrine/kîne	sîne/âyîne/peşmine/âzîne/dîrine/bîne
“-ümden”	pâk/idrâk/şerer-nâk/misvâk/hâk/hâşâk/sad-çâk	pâk/idrâk/nem-nâk/misvâk/hâk/hâşâk/sad-çâk
“bâdeden”	âftâb/nisâb	âfitâb/nisâb
“oldı gitdükçe”	ummân/beyâbân	ummân/beyâbân

Yukarıdaki tasnife göre; gazellerdeki söyleyiş benzerliği değerlendirildiğinde “söylerem sana” redifli nazirede matla beyti dikkat çekmektedir; bu beyitte Osman Şems, Şeyh Gâlib ile bir söyleyiş benzerliği yakalamıştır:

⁶ Bu bölümde şiirler, şairlere göre ele alınarak değerlendirilecektir.

⁷ Şeyh Gâlib'in aynı redifli (vezin, kafiye aynı) iki şiiri vardır. Osman Şems'in bu naziresi, Gâlib'in iki şiiri de değerlendirmeye alınarak incelenmiştir.

⁸ Şeyh Gâlib'in aynı redifli (vezin, kafiye aynı) iki şiiri vardır. Osman Şems'in bu naziresi, Gâlib'in iki şiiri de değerlendirmeye alınarak incelenmiştir.

Esrâr-ı aşk fâş degüldür Hudâ bilür

Bu râzî bî-vukûf-ı zebân söylerem sana (Ş. Gâlib Gazel 11, beyit 5, sayfa 343)⁹

Esrâr-ı aşkı sanma nihân söylerem sana

Bî-havf u savt u lafz u zebân söylerem sana (O. Şems G. 32, b. 1, s. 151)

Kafiye kelimesi dışında “aşk sırrı”, “gizli, sır” ifadelerinde Osman Şems’in zemin şiirin kelimelerinden yararlandığı görülür. Aşağıdaki beyitlerde ise Şeyh Gâlib’in mahlas beyti Osman Şems’e ilham vermiştir; nazire beytinde, kafiye kelimesinin yanı sıra “zekât” ve “sâkî/yâr” kelimelerinde de söyleyiş benzerliği vardır:

Gâlibe bahş eyleyüp sâkî zekât-ı hüsnini

Bir iki sâgar müselles vir nisâb-ı bâdeden (Ş. Gâlib G. 252, b. 5, s. 530)

Büse-i lalin harâm itmiş leb-i uşşâka yâr

Hak’dır ol söz kim zekât olmaz nisâb-ı bâdeden (O. Şems G. 508, b. 4, s. 588)

Yukarıdaki kelime kullanımı ve ifade benzerlikleri dışında; Osman Şems, redifi ek halinde olan üç naziresinde bütün kafiye kelimelerini zemin şiirle ortak seçmiştir. Bu durum; bu şiirlerin nazire olarak tespit edilmesinde ve şairin üslubunda Şeyh Gâlib etkisini belirlemede önemlidir.

Encümen-i Şuarâ'da Şeyh Gâlib'e en çok nazire yazan ikinci şair olan Mûsâ Kâzım'ın nazirelerindeki kafiye kelimeleri şu şekildedir:

Gazelin redifi	Şeyh Gâlib'in gazelindeki kafiye kelimeleri	Mûsâ Kâzım'ın gazelindeki kafiye kelimeleri
“abes”	şâne	şâne
“ferah”	hisâb/nisâb/şarâb/aftâb/kâm-yâb	hisâb/nisâb/şarâb/aftâb/kâm-yâb
“koymuş ad”	gîsû/ebrû/dil-cû	gîsû/ebrû/dil-cû
“âteş”	lâlezâr/yanar/bahâr/nisâr/çenâr	lâlezâr/yanar/bahâr/sabhâ-nisâr/çenâr
“-unam senün”	perîşân/dırahşân/müjgân	perîşân/dırahşân/müjgân
“-dür her biri”	pâdişeh/meh/şâh-reh/cilvegeh/Cem-sipeh	pâdişeh/meh/(hâk-i) reh/cilvegeh/pür-sipeh

Şeyh Gâlib'in meşhur “âteş” redifli gazeline nazire yazan Mûsâ Kâzım, kelime kullanımında birden fazla beyitte Şeyh Gâlib ile benzerlik göstermektedir:

Gül âteş gülbün âteş gülşen âteş cûybâr âteş

Semender-tyinetân-ı aşka besdür lâlezâr âteş (Ş. Gâlib G. 139, b. 1, s. 444)

⁹ Metin içinde gazel “G.”, beyit “b.” ve sayfa “s.” kısaltmaları ile gösterilmiştir.

Aceb mi bülbül itse âteşe düşmüş gibi feryâd
Gül âteş gül-bün âteş gülşen âteş lâlezâr âteş (M. Kâzım G. 190, b. 2, s. 991)

Semender-tıynetân-ı aşka âteş-hânedür âlem
Harîf âteş zemistân âteş ü sayf u bahâr âteş (M. Kâzım G. 190, b. 3, s. 991)

Mûsâ Kâzım naziresinin ikinci beytinin ikinci mısraında, kafiye kelimesi dışında Şeyh Gâlib'in matla beytinin birinci mısraını tekrar etmiştir; bu beyit, söyleyiş benzerliği açısından oldukça dikkat çekici bir örnektir. Mûsâ Kâzım'ın yukarıda verilen üçüncü beytinde ise söyleyiş tarzı ve kelime seçimi, Şeyh Gâlib etkisini yansıtmaktadır. İlgili beytin ikinci mısraındaki söyleyiş tarzı ve ilk mısradaki kelime seçimleri Şeyh Gâlib'in matla beytini hatırlatmaktadır; beytin kafiye kelimesi de yine Gâlib'in gazelinin üçüncü beytinden seçilmiştir¹⁰.

Bir diğer naziresinde Mûsâ Kâzım, Şeyh Gâlib'in zemin şiirindeki üçüncü beytinin kafiye kelimesini kendi şiirinde yine üçüncü beyitte kullanmıştır. Kafiye kelimesi ile birlikte "mıhr ü meh" tamlaması da ilgili beyitlerde ortakır:

Ol şererler kim dil-i sûzândan itmişdi zuhûr
Şimdi gerdûn-ı belâda mıhr ü mehdür her biri (Ş. Gâlib G. 328, b. 3, s. 589)

Dâne-i eşk-i ferah kim dîdeden rîzân olur
Reşk-i ecrâm-ı münîr-i mıhr ü mehdür her biri (M. Kâzım G. 337, b. 3, s. 1073)

Hersekli Arif Hikmet'in Şeyh Gâlib'in şiirleri ile ortak veya benzer kullandığı kafiye kelimeleri aşağıdaki gibidir:

Gazelin redifi	Şeyh Gâlib'in gazelindeki kafiye kelimeleri	Hersekli Arif Hikmet'in gazelindeki kafiye kelimeleri
"-dur bana" (2 şiir) ¹¹	Mansûr/Tûr/Nişâbûr/zenbûr/santûr	Mansûr/Tûr Nişâbûr/zenbûr/santûr (2. şiirde)
"-dür bana"	Vahdet/vuslat/işret	Vahdet/vuslat/işret
"gül-arak"	Meh-tâb/şafak-tâb/sîr-âb/ gird-âb/tîz-âb/şeker-hâb	Mehtâb/şafaktâb/sirâb/girdâb/tîzâb/ şekür-hâb
"bâdeden"	Âftâb/tâb	Afitâb/tâb
"var dilde"	Âh/şeh-râh/mâh	Âh/şehrâh/mâh

¹⁰Nesim âteş çıkardı gonçe-i çeşm-i ümidümden/Burakdı gülşen-i âmâlûme berk-i bahâr âteş (Ş. Gâlib G. 139, b. 3, s. 444)

¹¹ Arif Hikmet, Şeyh Gâlib'in "-dur bana" redifli şiirine iki nazire şiir yazmıştır; değerlendirmeler, iki şiir de incelenerek yapılmıştır.

Şeyh Gâlib'in konusu itibariyle yek-âhenk olan, tasavvufu, manevi yolculuğun mertebelerini anlatan “-dür bana” redifli gazeline Arif Hikmet biçim birliği ile iki gazel yazmıştır. Biçim birliği dışında, hem yek-âhenk oluşları hem de konu benzerliği nedeniyle bu gazeller nazire olarak değerlendirilebilir. Söyleyiş benzerliğinde dikkat çeken en önemli kullanım, kafiye kelimesi olarak seçilen bazı kelimelerin aynı zamanda telmih unsuru olmasıdır. Gâlib'in matla beyti ile ikinci ve üçüncü beyitlerinde kullandığı “Tûr” ve “Mansûr” kelimeleri, Arif Hikmet'in ikinci ve üçüncü beyitlerinde görülür. “Nişâbur sabahı” tamlamasında Arif Hikmet, Şeyh Gâlib'in beytinde olduğu gibi kafiye kelimesi ile aynı tamlamayı kurarak benzer bir ifade oluşturur. Kafiye kelimesinin yanı sıra Arif Hikmet'in beytinde kurduğu tamlama yapıları da Şeyh Gâlib'in beyti ile söyleyiş benzerliği içindedir:

Teb-lerze-zâd o gevher-i galtân-ı gurbetem

Mehd-i sadeî sabâh-ı Nişâbürdur bana (Ş. Gâlib G. 1, b. 4, s. 335)

Bir lerze-nâk-i dehşet-i tiğ-ı helâkinim

Şâm-ı ecel sabah-ı Nişâbur'dur bana (A. Hikmet G. 2, b. 2, s. 179)

Arif Hikmet “gül-arak” redifli naziresinde beşinci beyit hariç bütün beyitlerde Gâlib'in kullandığı kafiye kelimelerini seçmiştir. Nazire şiirde, tamlama yapısı ile redife bağlanan kafiye kelimelerinin zemin şiirle böylesine benzerlik göstermesi, Şeyh Gâlib'in Arif Hikmet üzerindeki üslup etkisinin bir göstergesidir.

Aşağıdaki tabloda İbrahim Hâlet'in Şeyh Gâlib'in şiirleri ile ortak veya benzer kullandığı kafiye kelimeleri verilmiştir:

Gazelin redifi	Şeyh Gâlib'in gazelindeki kafiye kelimeleri	İbrahim Hâlet'in gazelindeki kafiye kelimeleri
“-dür bana”	ülfet/vuslat/vahdet/rüyet/işret	ülfet/vuslat/vahdet/rüyet/işret
“abes”	Şâne	şâne
“-um varsa sendendür”	Zâr	zâr
“eyledi vâ'iz”	kelâm/tamâm/makâm/'âm/kıyâm/merâm	kelâm/tamâm/makâm/'âm/kıyâm/merâm
“-dür külâh-ı Mevlevî”	hüviyyet/dikkat/vahdet/hakikat/selâmet	hüviyyet/dikkat/vahdet/hakikat/selâmet

İbrahim Hâlet'in Şeyh Gâlib'e yazdığı nazirelerde dikkati en çok çeken söyleyiş benzerliği; “-dür bana” redifli şiirde iki matla beytinin kullanılmasıdır. Şairlerin zaman zaman

gazelerde veya kasidelerde bir yerine iki matla beyti kullandıkları görülür. Hâlet'in de naziresinde Gâlib'in şiirinde olduğu gibi iki matla beyti vardır¹².

Hâlet'in bir diğer naziresinde matla beyti, Gâlib'in matla beytine olan söyleyiş benzerliği ile öne çıkar. Şeyh Gâlib gazeline matla beytinde Tûr suresini hatırlatarak başlarken; Hâlet de Şems suresini anarak naziresine başlar. Ayrıca söz konusu beyitte "sözün fethi" ifadesi Şeyh Gâlib ile ortak kullanılmıştır:

"Vet-tûr" diyüp feth-i kelâm eyledi vâiz
Firavnda takrîri tamâm eyledi vâiz (Ş. Gâlib G. 150, b. 1, s. 452)

Veş-şemsi diyüp bahse Kıyâm eyledi vâiz
Vasf-ı ruhına feth-i kelâm eyledi vâiz (İ. Hâlet G. 117, b. 1, s. 168)

Gazelin redifi	Şeyh Gâlib'in gazelindeki kafiye kelimeleri	Memduh Fâik'in gazelindeki kafiye kelimeleri
"idi Kays"	nümâyân	nümâyân
"-dur çeşm-i kebûdından"	bîzâr/bîmâr	bîzâr/bîmâr

Yukarıda kelime kullanımı açısından benzerliği verilen Memduh Fâik'in nazirelerinde, öne çıkan kullanım "-dur çeşm-i kebûdından" redifli şiirdeki matla beytidir. Kafiye kelimeleri dışında, matla beyitlerindeki; "âsmân" ve "gök" kelimeleri aynı anlamdadır, beyit içindeki kullanımları ise benzerdir:

Harîm-i sîne sünbülzârdur çeşm-i kebûdından
Belâ-yı âsmân bîzârdur çeşm-i kebûdından (Ş. Gâlib G. 263, b. 1, s. 538)

Feleklerde melek gam-hârdır çeşm-i kebûdundan
Cihan yerden göğe bîzârdır çeşm-i kebûdundan (M. Fâik G. 183, b. 1, s. 500)

Sâlih Fâik'in Şeyh Gâlib ile ortak veya benzer kullandığı kafiye kelimeleri aşağıdaki gibidir:

Gazelin redifi	Şeyh Gâlib'in gazelindeki kafiye kelimeleri	Sâlih Fâik'in gazelindeki kafiye kelimeleri
"ferah"	hisâb/kitâb/âftâb/kâm-yâb	hesâb/kitâb/âfitâb/feyz-yâb
"-sına"	ebrû/dil-cû	ebrû/dil-cû

¹² Aşk u sohbet matla-ı divân-ı sıhhatdür bana/Makta-ı nazm-ı hayâtum kat-ı ülfetdür bana (Ş. Gâlib G. 2, b. 1, s. 336), Sâgar-ı gül-gün şerâr-ı âh-ı hasretdür bana/Çeşm-i pür-hûn gonçe-i gülzâr-ı vuslatdür bana (Ş. Gâlib G. 2, b. 2, s. 336); Sırr-ı rûh-ı âh nûr-ı çeşm-i rüyettür bana/Kim şuûnât-ı fenâ mirât-ı vahdetdür bana (İ. Hâlet G. 5, b. 1, s. 76), Penbe-i dâg-ı belâ mihr-i kıyâmetdür bana/Şûr-ı İsrâfil gül-bânk-ı nedâmetdür bana (İ. Hâlet G. 5, b. 2, s. 76)

Şeb-i firâkda toldı cihâna zulmet-i gam

Ne burcdan togar âyâ ki âftâb-ı ferah (Ş. Gâlib G. 32, b. 5, s. 361)

Karardı leyle-i firkat uzandı şâm-ı gumûm

Ne togdı mâh-ı cebîn ne âfitâb-ı ferah (S. Fâik G. 52, b. 4, s. 146)

Yukarıda verilen beyitlerde, Sâlih Fâik'in Gâlib'in beytini adeta tekrar yazdığı görülür. Sâlih Fâik "ayrılık gecesi (leyle-i firkat)" ifadesini bire bir Şeyh Gâlib'den esinlenerek yazmıştır; Gâlib'de aynı anlama gelen "şeb-i firâk" tamlaması yer alır. "Gam karanlığı" anlamına gelen tamlamalar ve "togar/togdı" kelimeleri de ortak kullanılmıştır.

Leskofçalı Galib'in, Şeyh Gâlib'in iki gazeline yazdığı nazirelerde ortak/benzer kullanılan kafiye kelimeleri şu şekildedir:

Gazelin redifi	Şeyh Gâlib'in gazelindeki kafiye kelimeleri	Leskofçalı Galib'in gazelindeki kafiye kelimeleri
"-dur bu şeb"	mehtâb/sîr-âb/girân-h'âb	mehtâb/sîr-âb/(perde-der-i) h'âb
"-dur gönül"	tecellâ	tecellâ

Leskofçalı Galib'in "-dur bu şeb" redifli naziresinde kafiye kelimelerinin benzerliği dışında özellikle dikkati çeken bir ifade benzerliği yoktur. Fakat zemin şiir ile aynı/benzer seçilen kafiye kelimeleri, Şeyh Gâlib'in nazire şiir üzerindeki etkisini ortaya koyması adına önemlidir.

İbrahim Hakkı ve Mehmed Lebib'in nazirelerinin, zemin şiir ile olan benzer kelime kullanımları aşağıdaki gibidir:

Gazelin redifi	Şeyh Gâlib'in gazelindeki kafiye kelimeleri	Üsküdarlı İbrahim Hakkı'nın gazelindeki kafiye kelimeleri
"olur"	şule-pûş/sürûş/bâde-nûş/ deryâ-hurûş/tûfân-be- dûş/hûş	hulle-pûş/sürûş/şule-nûş/ âteş-hurûş/(hân-ı) be-dûş/hûş

İbrahim Hakkı'nın beş beyitlik nazire şiirinde, bütün kafiye kelimelerinin zemin şiirle aynı veya benzer seçildiği görülür. Bu şiirde, redif kelimesi şiirdeki anlamı üzerinde toplamak için tek başına yeterli değildir; o nedenle, İbrahim Hakkı'nın şiirini nazire olarak değerlendirmede özellikle kafiye kelimelerinin seçimi etkilidir.

Gazelin redifi	Şeyh Gâlib'in gazelindeki kafiye kelimeleri	Mehmed Lebib'in gazelindeki kafiye kelimeleri
"begendüremem"	Bî-bedel/emel/gazel	Bedel/emel/gazel

Nazire ve zemin şiirlerin mahlas beyitlerinde ortak kullanılan kafiye kelimesinin dışında; Mehmet Lebib bu beyitte, şiirinin Şeyh Gâlib'e nazire olduğunu söyler:

Kemend-i nazmum iderken gazâl-i manîyi râm
Yine o şühuma Gâlib gazel begendüremem (Ş. Gâlib G. 213, b. 5, s. 502)

Nazîre sanma Lebîbâ bu çend-i ebyâtı
Cenâb-ı Gâlib'e zirâ gazel begendiremem (M. Lebib G. 132, b. 5, s. 148)

Anlam Sanatlarına Bağlı Benzerlik (Hayal Benzerliği)¹³

Bir nazire şiirin nazire olarak değerlendirilebilmesi için biçimsel benzerliklerinin yanı sıra zemin şiirle olan muhteva benzerliği de önemlidir. Bir nazire ile zemin şiir arasındaki konu birliği veya yakınlığı, sanat kullanımının benzerliği, kurulan hayallerin ortaklığı/benzerliği bir şiire nazire denebilmesi için aranan özelliklerdendir (Köksal 2018). Şeyh Gâlib'in etkisini bir üslup özelliği olarak aradığımız nazirelerde; Encümen-i Şuarâ'nın Gâlib'in anlam ve hayal dünyasına ne kadar yaklaştıkları, bu etkiyi ortaya koymak adına belirleyicidir. O nedenle; benzer hayaller etrafında şekillenen anlam sanatları, Şeyh Gâlib ve Encümen-i Şuarâ arasındaki üslup özelliklerini karşılaştırmak için bir veri olacaktır¹⁴:

Edebî Sanat	Şeyh Gâlib Gazel/Beyit Numarası	Şeyh Gâlib'de edebî sanatın kullanımı	Osman Şems Gazel/Beyit Numarası	Osman Şems'te edebî sanatın kullanımı
Tezat	4/5-6	rûz, tîre, ahşâm / rûz, şeb, rûşen	13/1	gün, şam, sabâh, ahşam
Açık İstiare	4/3	sâkî (sevgili)	13/2	gül (sevgili)
Teşbih ¹⁵	4/1	leb-i câm	13/2	leb-i lal
Teşbih ¹⁶	11/2	sengîn-dilân	32/4	seng, dil
Tezat	17/2	girye, sûziş	50/3	sirişk, sûz
Tezat	34-35/Her beyitte	sefid, siyâh	109/Her beyitte	sefid, siyâh
Leff ü neşr ¹⁷	44/1	bütân, kumâş-ı nâz / pür-hûn, gül-gûn	274/1	iki kaş, kılıç / ehl-i aşk, laht-ı ciger, hûn

¹³ Bu bölümde şiirler, şairlere göre ele alınarak değerlendirilecektir.

¹⁴ Bu bölümdeki tablolarda, nazirede zemin şiirle benzer kullanılan anlam sanatları verilmiştir; tabloda verilen sanatlar dışında, zemin-nazire şiir arasında görülen anlam/hayal benzerliği metin içinde ilgili beyitler verilerek açıklanmıştır.

¹⁵ Her iki beyitte "leb, câm ve lal" kelimeleri ile teşbih-i belîğ yapılmıştır. Teşbih-i belîğ Şeyh Gâlib'de dudak kadehe benzetilerek, Osman Şems'te ise lal taşına benzetilerek yapılır. Teşbih ilgisi ise her iki tamlamada da dudağın rengi itibarıyledir; beyitte sevgilinin kırmızı dudağı hatırlatılır.

¹⁶ Zemin şiirin ikinci beytinde "taş gönüllüler" şeklindeki ifadede, gönlün taşa benzetilmesi ile yapılan teşbih-i belîğ Osman Şems'in dördüncü beytinde mevcuttur. "Seng (taş)" kelimesi nazire ile zemin şiir arasında anlam ilgisi oluşturur. Her iki beyitte de "gönül" "taş"a benzetilmiştir ve beytin anlamı bu benzerlik üzerine kurulmuştur.

¹⁷ Zemin şiirde olduğu gibi nazirenin matla beytinde leff ü neşr sanatının kullanılması dikkat çekicidir.

Mübalâğa ¹⁸	44/4	gül-gûn dîdeler, deryâ-yı vahşet, kef-i mercân	274/3	hûn-ı girye-i hasret, iki çeşm, iki bahr-i dür ü mercan, meşhûn
Telmih	44/9	Felâtûn (aklı ile anılmış)	274/4	Felâtûn (bilgiği ile anılmış)
Telmih	113 ¹⁹ /4	Bî-sütûn, Ferhâd, tîşe	321/4	Bî-sütûn, tîşe
Tezat ²⁰	111/3	mihr, şeb	322/4	münevver, şeb
Teşbih ²¹	240/1	şule-i idrâk	501/5	pertev-i idrâk
Teşbih	240/4	efsürde-i zühhd	501/4	perîşân-ı zühüd
Telmih ²²	296/5	Kays, beyâbân	630/2	vahşîler, seyrân, beyâbân
Açık İstiare	296/4	o meh (sevgili)	630/5	o mâh (sevgili)

Osman Şems'in yazdığı nazirelerde genel itibariyle zemin şiirle konu birliği/benzerliği vardır; bunda nazirelerdeki rediflerin kelime ve kelime gruplarından seçilmesi etkilidir. Şeyh Gâlib'in "bana" redifli şiirinde beşinci ve altıncı beyitlerde, tezat sanatını öne çıkararak oluşturduğu anlam, Osman Şems'in matla beytinde görülür. "Sabah ve akşam" tezadı çevresinde, sevgilinin güzellik unsurlarını konu alan beyitlerde hayal benzerliği söz konusudur:

Rûzumı tîre iderse hat-ı sebzi o mehûn

Bir felek mihr-i münevver virür ahşâm bana (Ş. Gâlib G. 4, b. 5, s. 338)

Rûzumı tîre iderse şebümi rûşen ider

Dûd-ı âhum gibidür hatt-ı siyehfâm bana (Ş. Gâlib G. 4, b. 6, s. 338)

Gün yüzün sâye-i zülf-i siyehin şam bana

Nûr-ı vechinle sabâh oldı bu ahşâm bana (O. Şems G. 13, b. 1, s. 139)

¹⁸ İki beyitte de "kanlı gözyaşları ile dolan denizler" mübalâğa (gulûv) sanatını oluşturur. Kırmızı rengin hakim olduğu beyitlerde bu kırmızılık aşğın kanlı gözyaşlarını hatırlatır.

¹⁹ Şeyh Gâlib, 114. gazelini bu şiirle aynı vezin, redif, kafiye ile yazmıştır; fakat bu şiirinin mahlas beytinde "zemîn-i şî'r" ifadesini kullanır, şiirinin yeni bir şiir, bir zemin şiir olduğunu söyler. Osman Şems Gâlib'in bu ifadesinden etkilenmiş olmalı ki şairin naziresi, anlam bakımından bu şiire daha yakındır; Osman Şems Şeyh Gâlib'in 113. gazelini kendine zemin şiir olarak seçmiştir.

²⁰ İlgili beyitlerde karanlık ve aydınlık ilgisi kurularak şeb (gece), mihr (güneş) ve münevver (aydınlık, ışıklı) kelimeleri ile tezat sanatı yapılmıştır.

²¹ Nazire beytinde Gâlib'in beytinde olduğu gibi teşbih-i belîğ vardır; her iki teşbih de soyut bir kavram olan "idrâk (anlama)"ın somut kavramlar olan "pertev (ışık)" ve "şule (alev, ışık)"ye benzetilmesi ile yapılmıştır.

²² Osman Şems, Şeyh Gâlib gibi bire bir adını anmasa da beyitte kullandığı ifadelerle Kays (Mecnûn)'a telmih yapmıştır.

Aynı gazelde zemin şiirin üçüncü ve nazirenin ikinci beytinde kullanılan açık istiarelerde; benzetmenin renk itibarıyla olması bakımından benzerlik vardır:

Virdüğü nukli ciger-pârem iken sâkînün

Kanımı pek kurudur itdüğü ibrâm bana (Ş. Gâlib G. 4, b. 3, s. 338)

Mestem ey gül mey-i gül-bû-yı leb-i lalin ile

İtme gül-şende üzüm suyunu ibrâm bana (O. Şems G. 13, b. 2, s. 139)

Şeyh Gâlib'in beyitte seslendiği sevgili "sâkî"dir; beyitte genel olarak bir kırmızılık söz konusudur. Şairin sevgili ve aşık arasında kurduğu ilişkide "ciger-pâre, kan" kelimelerinden de yola çıkarak kırmızı bir resim çizdiği görülür; şair bu resmi tamamlayacak şekilde sevgiliye, şarap sunan "sâkî" diye seslenir. Osman Şems'in ilgili beytinde, aynı kızılığı hayal ettiği görülmektedir. Şair ilk mısradaki bu hayali "gül" etrafında şekillendirir ve sevgiliye "gül" diye seslenir; ikinci mısradaki ise Gâlib'in beytindeki gibi şarabı anarak mısralar arasında renk bakımından bir bağ kurar.

Anlamın redif etrafında şekillendiği "geldi bana" redifli şiirde Osman Şems; sevgilinin özelliklerini daha geleneksel benzetmelerle ele alırken zemin şiirde anlam derinliği fazladır ve "vahdet-sevgili" ilgisine daha yakın bir anlatım söz konusudur. Genel olarak iki şiirde de teşbih sanatı hakimdir. Osman Şems bire bir aynı veya yakın kelimelerle teşbihler yapmamış olsa da; o da şiirinde, Şeyh Gâlib gibi "teşbih" sanatını öne çıkarır.

"Âteş", Şeyh Gâlib'in şiirlerinde ve özellikle Hüsn ü Aşk mesnevisinde renk, yakıcılık gibi özelliklerinin yanı sıra farklı pek çok hayale konu olur. Osman Şems, Gâlib'in "âteş ü âb" redifli şiirine yazdığı nazirede; hem "âteş"i öne çıkarır hem de "âb" kelimesiyle, Gâlib'in üslubunda önemli bir anlam sanatı olan tezatı şiirin temeline koyar. Nazirede kafiye kelimelerinin neredeyse tamamı zemin şiirle ortak seçilmiştir. İki şiirde de tezat sanatı etrafında şekillenen anlam dünyasında birbirine en yakın iki beyit aşağıdaki gibidir:

Hemîşe mâni olur girye sûziş-i aşka

Kesâd-ı dîğer ilendür revâc-ı âteş ü âb (Ş. Gâlib G. 17, b. 2, s. 349)

Sirişk-i dîde vü sûz-ı dil itdi vaslı şikâr

Bu çârşûda bilindi revâc-ı âteş ü âb (O. Şems G. 50, b. 3, s. 174)

Beyitlerdeki "sûz-sûziş (yanma, ateş)" ve "girye-sirişk (göz yaşı)", redif dışında anlam ilgisinin tezatla kurulduğu diğer ifadelerdir.

Şeyh Gâlib'in 34 ve 35. gazellerinde "sefid ü siyâh ü sürh" ifadesi ile üç rengin bir araya geldiği redifte "sefid (beyaz)" ve "siyâh" renkleri kendi arasında tezat ilgisi oluşturur.

Osman Şems'in naziresinde bu anlamların yanı sıra; şiirin anlam dünyasının temelinde, zemin şiirde²³ olduğu gibi leff ü neşir sanatı vardır²⁴.

Çerâg-ı dâga revgan yakdılar âb-ı zümürüdden
Bu efizâra kim derd ehli şeb-hûn eylemişlerdür (Ş. Gâlib G. 44, b. 2, s. 370)

Hayâl-i gamze-i hûn-h'âr ile çeşm-i siyeh-mestin
Girüp şeh-r-i dil-i uşşâkı şeb-hûn eylemişlerdir (O. Şems G. 274, b. 2, s. 353)

Yukarıdaki beyitlerde; Osman Şems adeta Şeyh Gâlib'in beytini yeniden yazmıştır. Gâlib aşıklara, kendi gözyaşlarıyla yaktıkları kandille sevgilinin meskenine²⁵ gece baskını yaptırırken; Osman Şems ise aşıkların gönül şehrine zalim sevgilinin kan dökücü yan bakışını sokar ve bu şehir kan gölüne döner. Gâlib'in "derd ehli" diye seslendiği aşıkları, Osman Şems "uşşâk (aşıklar)" diye anarak Gâlib'in açık istiaresinin benzeyenini söyler. Nazire beytin, Gâlib'in beyti ile aynı hayal üzerine kurulduğunu görmek zor değildir.

"Bâdeden" redifli şiirde, Osman Şems'in naziresini Gâlib'in şiiri ile konu benzerliği içinde yazdığı görülür. Bu nazirede hayal açısından Gâlib'e en yakın beyit ise mübalağa sanatının öne çıktığı beyittir:

Feyz-i dîger virmeseydi âlem-i âb âşıkâ
Didesi hûn-bâr olmazdı sehâb-ı bâdeden (Ş. Gâlib G. 252, b. 2, s. 530)

Hasret-i lalinle çeşmimden akan her katre eşk
Âsumân u mihr ider peydâ habâb-ı bâdeden (O. Şems G. 508, b. 5, s. 588)

Mübalağanın gulûv çeşidinin görüldüğü beyitlerde, Gâlib şarabın aşığa verdiği feyiz ile aşığın şarap bulutu olan gözlerinden kan yağdırdığını söyler; Osman Şems ise aşığın, sevgilinin kırmızı dudağının hasreti ile döktüğü her göz yaşını şarabın üstündeki kabarcıklara benzeterek (bu benzetme kanlı göz yaşını hatırlatır) bu kabarcıklarda göğün ve güneşin ortaya çıktığını anlatır.

Şeyh Gâlib'in "oldı gitdükçe" redifli şiirine yazılan nazire ile ilgili yukarıdaki tabloda verilen anlam sanatları dışında; Gâlib'in mübalağa (gulûv) sanatının öne çıktığı bir beytini Osman Şems'in yeniden yazdığı görülür:

Ümîd-i katre-i cûd u kerem der-kârdur dirken
Varup cûy-ı sirişküm reşk-i ummân oldı gitdükçe (Ş. Gâlib G. 296, b. 3, s. 563)

İrişdi mâ-cerâ-yı eşk-i hayret hadd-i tûfâna
Sirişkım katresi deryâ-yı ummân oldı gitdikçe (O. Şems G. 630, b. 6, s. 693)

²³ Şeyh Gâlib'in 34. gazelinin 2, 3, 6 ve 7. beyitlerinde, 35. gazelinin ise 2 ve 5. beyitlerinde müşevveş (düzensiz) leff ü neşir vardır.

²⁴ Osman Şems, naziresine "Leff ü Neşir Müretteb" başlığını atmıştır ve şiirde mahlas beyti hariç tüm beyitlerde müretteb (düzenli) leff ü neşir vardır.

²⁵ "efizâr", engerek yılanının yuvası ifadesi, sevgilinin olduğu yeri kastetmek için kullanılan açık istiaredir.

Osman Şems de Şeyh Gâlib ile aynı hayali kurarak göz yaşını akıta akıta koca bir deniz, bir okyanus oluşturur.

Mûsâ Kâzım'ın nazirelerinde Şeyh Gâlib'in zemin şiirleri ile benzer kullandığı edebî sanatlar aşağıdaki gibidir:

Edebî Sanat	Şeyh Gâlib Gazel/Beyit Numarası	Şeyh Gâlib'de edebî sanatın kullanımı	Mûsâ Kâzım Gazel/Beyit Numarası	Mûsâ Kâzım'da edebî sanatın kullanımı
Teşbih (Beliğ)	40/3	belâ, yâr-ı sitem-hû	69/1	âyine-i hurşîd, rû
Açık İstiare ²⁶	139/1	semender-tıynetân-ı aşk	190/3	semender-tıynetân-ı aşk
Teşbih ²⁷	139/1	gül, âteş / gülbün, âteş / gülşen, âteş / lâlezâr, âteş	190/2	gül, âteş / gülbün, âteş / gülşen, âteş / lâlezâr, âteş
Leff ü neşr (müretteb)	192/1	zülfi-şebistân / hâl-i perîşân	226/1	esîr-i zülfi-şebistân / serv-kadd-i hurâmân
Tezat	328/3	mihr ü meh	337/3	mihr ü meh

Mûsâ Kâzım'ın “abes” redifli naziresinde, Gâlib ile ortak kullandığı anlam sanatları olmakla birlikte, bu sanatları bire bir aynı veya yakın kullanmaz. Fakat bu nazirede, Gâlib'in şiirinde olduğu gibi teşbih sanatı yoğundur. Mûsâ Kâzım'ın şiirindeki söyleyiş ve redif seçimi, zemin şiiri hatırlatır. Birbirine anlam bakımından en benzer beyitler şu şekildedir:

Meclis-i hâsumuza çeşm-i surâhiye yasag

Bezm-i şâdide olur girye-i mestâne abes (Ş. Gâlib G. 29, b. 5, s. 358)

Çeşm-i bülbül-kadehe gül gibi sahbâ yaraşur

Yârdan gayr-ı nazar dîde-i giryâna abes (M. Kâzım G. 55, b. 2, s. 915)

Mübalağa (gulüv) ve teşbih sanatlarının öne çıktığı beyitlerde; her iki şair de şarap kadehini göz yaşları ile doldurur, gözler kanlı yaşla dolu ve sarhoştur.

Zemin şiir ile konu benzerliği olan ve beyitlerin çoğunun teşbih sanatı üzerine kurulduğu “koymuş ad” redifli nazirede bir üslup benzerliğinden de söz edilebilir. Aşağıdaki örnek beyitlerde seçilen kelimeler ve şekillenen hayalin oldukça benzer olduğu görülür:

Nûrdan tasvîr kılmış bir belâ Feyyâz-ı kül

Ol belâyâ cân virüp yâr-ı sitem-hû koymuş ad (Ş. Gâlib G. 40, b. 3, s. 367)

²⁶ “Aşkın semender yaradılışlıları” diye bahsedilen aşıklardır, bu açık istiarede kendisine benzetilen unsur semenderdir.

²⁷ Şeyh Gâlib'deki teşbih-i beliğleri, Mûsâ Kâzım aynı şekilde beytine yansıtır; beyitlerde “âteş”e benzetilen unsurlar gül, gül fidanı, gül bahçesi ve lale bahçesidir.

Cân virüp âyîne-i hurşide Hak rû koymuş ad

Nahl-i tûbâyı yürütmüş kadd-i dil-cû koymuş ad (M. Kâzım, G. 69, b. 1, s. 923)

Her iki şair de ilgili beyitlerde Allah'ın sevgiliyi yaratışını anlatmaya çalışır ve bunu teşbih sanatından yararlanarak yapar.

Şeyh Gâlib'in meşhur "âteş" redifli gazeline nazire yazan Mûsâ Kâzım, şiirinde matla beytinin birinci mısraı ile mahlas beytinin ikinci mısraını aynı tarzda yazmıştır ve teşbih sanatı üzerine kurulu bu üslup özelliği Şeyh Gâlib'in zemin şiirindeki matla ve mahlas beyitlerini hatırlatır:

Gül âteş gülbün âteş gülşen âteş cûybâr âteş

Semender-tynetân-ı aşka besdür lâlezâr âteş (Ş. Gâlib G. 139, b. 1, s. 444)

Meger kilk-i sebük-cevlânun olmuş germ-rev Gâlib

Zemîn âteş zamân âteş bütün nakş u nigâr âteş (Ş. Gâlib G. 139, b. 9, s. 445)

Mey âteş sâgar âteş sâkî-i sahbâ-nisâr âteş

Nasil germ olmasun ülfet ki meclis hep yanar âteş (M. Kâzım G. 190, b. 1, s. 990)

Vücûdum şule-i zâtü'd-darâm-ı aşkdur Kâzım

Dil âteş sine âteş nâle âteş âh u zâr âteş (M. Kâzım G. 190, b. 8, s. 991)

Yukarıdaki beyitlerde söyleyiş benzerliğinin yanı sıra; matla beyitlerinde "âteş" in öne çıktığı mısralardaki teşbih sanatının, mahlas beyitlerinde tekrar edilmesi dikkat çekicidir.

Mûsâ Kâzım'ın bir diğer naziresi olan "-unam senün" redifli şiirde, aşağıdaki beyit hayal bakımından Şeyh Gâlib'e yakın bir örnektir; Şeyh Gâlib, sevgilinin aydınlık yüzünü en iyi anlatan kişi olduğunu söylerken Mûsâ Kâzım bu söyleyişi "ben senin aydınlık yüzünün aynasıym" şeklinde beytine yansıtır:

Çün hâme fikr-i hattun ile tîre-rûz iken

Rûşen-beyân-ı rûy-ı dırahşânunam senün (Ş. Gâlib G. 192, b. 3, s. 485)

Lutf eyle bir tekellüm it ey tûtî-i emel

Âyîne-i cemâl-i dırahşânunam senün (M. Kâzım G. 226, b. 3, s. 1012)

Hersekli Arif Hikmet'in nazire şiirlerindeki zemin şiirle benzer edebî sanat kullanımı şu şekildedir:

Edebî Sanat	Şeyh Gâlib Gazel/Beyit Numarası	Şeyh Gâlib'de edebî sanatın kullanımı	Hersekli Arif Hikmet Gazel/Beyit Numarası	Hersekli Arif Hikmet'te edebî sanatın kullanımı
Telmih	1/1-2-3	Mansûr, Tûr	1/2-3	Mansûr, Tûr

Teşbih ²⁸	2/2	gülrâr-ı vuslat	5/5	gülrâr-ı vuslat
Açık İstiare	295/5	mâh (sevgili)	145/5	mâh (sevgili)
Mübalâğa ²⁹	295/1	serâser dâğ cismüm, sînem âteş âh var dilde	145/2	cigerde dâğ-ı hasret, serde âteş-i âh var dilde

Arif Hikmet “-dur bana” redifli nazire gazelinde, “hâne-i zenbûrdur bana” ve “terâne-i santûrdur bana” ifadelerinde Şeyh Gâlib’in “tûtî-i zenbûrdur bana”³⁰ ile “tahta-i santûrdur bana” ifadelerindeki hayale yaklaşıma çalışır. Diğer bir naziresinde aşağıdaki beyitlerde, benzer benzetmenin yapıldığı görülür:

Mihre isbât-ı şerîk eyler sükûn-ı bahr-i sâf
Iztırâb-ı âyine-i didâr-ı vahdetdür bana (Ş. Gâlib G. 2, b. 4, s. 336)

Râhşîş-i berk-i tecelli şevk-i hayrettir bana
Cilve-i esrâ cân-ı didâr-ı vahdetdir bana (A. Hikmet G. 5, b. 1, s. 181)

Arif Hikmet’in “gül-arak” redifli naziresinde Şeyh Gâlib’de olduğu gibi şiirin anlam temelini teşbih sanatı ile kurduğu görülür. Bire bir aynı veya çok benzer benzetmeler kullanmasa da bir beyit hariç tüm beyitlerdeki kafiye kelimelerini Şeyh Gâlib ile aynı seçmesi, şiirdeki anlamı aynı kafiye kelimesi/redif etrafında şekillendirmesi bakımından dikkat çekicidir. Aşağıdaki beyitlerde kafiye kelimelerinin geçtiği mısralarda “ışık, parlaklık” hayali vardır; Gâlib “şarabın ay ışığını lale kadehi”ne yansıtır, Arif Hikmet ise “şarabın ay (gibi parlayan) ışığının alevini güzellik arzusu”na benzetir:

Mirât-ı jâle çeşme-i hurşîd olup bu şeb
Aks itdi cân-ı lâleye meh-tâb-ı gül-arak (Ş. Gâlib G. 166, b. 3, s. 465)

Ey şevk-i hüsni şule-i mehtâb-ı gül-arak
Haclet-fürûz-ı rû-yı şafaktâb-ı gül-arak (A. Hikmet G. 97, b. 1, s. 255)

Aşağıdaki beyitlerde ise Arif Hikmet, Şeyh Gâlib gibi “şarabın etkisi ile sevgilinin yüzünün parladığını” hayal eder; beyitlerde “alev, sıcaklık, ışık ve parlaklık” ifadeleri ile hayal şekillenir:

Ey hoş ol şeb kim kızardı rûyî tâb-ı bâdeden
Mâh-ı hüsni nûr alurdu âftâb-ı bâdeden (Ş. Gâlib G. 252, b. 1, s. 530)

Cân û dil yanmaz mı şevk-i şule-i didarına

²⁸ Teşbih-i belîğde vuslat, gül bahçesine benzetilir.

²⁹ Mübalâğanın gülûv çeşidinin yapıldığı beyitlerde, aşğın vücudunun ve gönlünün yaralar içinde olması, başının ve yine gönlünün ah ateşiyle yanması mübalâğa sanatını oluşturur.

³⁰ Şeyh Gâlib’in “-dur bana” redifli gazelinin altıncı beytinde geçen “tûtî-i zenbur” tamlaması orijinal bir benzetme örneğidir (Gürer, 2000; Kaçar, 2018).

Ruhların pür-tâb olurken âb u tâb-ı bâdeden (A. Hikmet G. 136, b. 4, s. 288)

İbrahim Hâlet'in Şeyh Gâlib'in hayal ve anlam dünyasına yaklaştığı örnekler aşağıdaki gibidir:

Edebî Sanat	Şeyh Gâlib Gazel/Beyit Numarası	Şeyh Gâlib'de edebî sanatın kullanımı	İbrahim Hâlet Gazel/Beyit Numarası	İbrahim Hâlet'te edebî sanatın kullanımı
Teşbih ³¹	2/7	şarâb-ı girye-i hûnîn	5/9	çeşm-i hûnrîz-i temennâ, câm-ı işret
Teşbih ³²	2/2	gülrâr-ı vuslat	5/8	gülrâr-ı vuslat
Teşbih ³³	2/4	ıztırâb-ı âyîne-i didâr-ı vahdet	5/1	mirât-ı vahdet
Teşbih ³⁴	319/6	lâle-i bâg-ı hakikatdür külah-ı Mevlvî	178/2	verd-i gülrâr-ı hüviyyetdür külah-ı Mevlvî

Hâlet'in “-dür bana” redifli naziresi, “salik”in vahdet yolculuğunu anlatan Şeyh Gâlib'in zemin şiiri ile konu birliği içindedir. Aşağıdaki beyitlerde ise diğer bir naziresinde Hâlet, Gâlib'e anlam bakımından yaklaşır; “şâne (tarak)” kafiye kelimesini sevgilinin saç ile anlam ilgisi içinde beytine yansıtır:

Çeksün el pençe-i müjgânuna virme zahmet
Kâkül-i h^vâb-ı perîşânnumuza şâne abes (Ş. Gâlib G. 29, b. 2, s. 358)

Dâg-dâr-ı dili virdüm o ‘uluvv’ş-şâna
Turra-i pür-şiken ü piçi içü[n] şâne abes (İ. Hâlet G. 29, b. 3, s. 97)

Hâlet'in, anlam sanatları ve hayal açısından Gâlib ile yakın bir benzerlik göstermediği “-um varsa sendendür” redifli şiiri, redif tercihi ve konunun redif etrafında şekillenmesi nedeniyle nazire olarak değerlendirilebilir.

Redifin şiirin konusunu belirlediği Hâlet'in bir diğer naziresi “eyledi vâiz” redifli gazeldir. Bu şiirde Hâlet, Gâlib gibi vaize seslenir. Nazirede matla beyitlerinde olduğu gibi pek çok beyit anlam ilgisi içindedir. Hâlet, Gâlib'de olduğu gibi mahlasını onuncu beyitte söyler; bu beyitlerdeki teşbih ilgisi “koku” açısından benzerdir:

Giryeyle duâ-yı hat-ı cânân idüp âhir

³¹ Teşbih-i belîğ yapılan beyitlerde göz/göz yaşı şaraba benzetilir.

³² Kafiye kelimesinin içinde olduğu tamlama ile teşbih-i belîğ yapılmış; vuslat, gül bahçesine benzetilmiştir.

³³ Teşbih-i belîğ olan benzetmede vahdet, aynaya benzetilir.

³⁴ Teşbih-i belîğ sanatının yapıldığı mısralarda Gâlib, Mevlvi külahını “hakikat bağının lalesi”ne benzetirken Hâlet “hakikat bahçesinin gülü”ne benzetir.

Esad söze misk ile hitâm eyledi vâiz (Ş. Gâlib G. 150, b. 10, s. 453)

Hâlet o gülün bûyını almış yine zannum

Gül câmiine hayli devâm eyledi vâiz (İ. Hâlet G. 117, b. 10, s. 169)

Hâlet bu şiirde, Gâlib'i takip eder gibidir; sekizinci ve dokuzuncu beyitlerde Gâlib gibi "içki" bahsini açar, bu beyitlerde içki ile vaiz ilgisinin nasıl olduğu anlatılır³⁵.

Memduh Fâik'in nazire şiirlerindeki, Şeyh Gâlib'in zemin şiirleri ile benzer edebî sanat kullanımını şu şekildedir:

Edebî Sanat	Şeyh Gâlib Gazel/Beyit Numarası	Şeyh Gâlib'de edebî sanatın kullanımı	Memduh Fâik Gazel/Beyit Numarası	Memduh Fâik'te edebî sanatın kullanımı
Telmih ³⁶	131/1	hayl-i murgân, Kays	116/6	lâne-i murgân, Kays
Telmih	263/6	Mesihâ	183/4	Mesihâ
Teşbih ³⁷	263/1	belâ-yı âsmân	183/5	belâ-yı âsumânî

Memduh Fâik'in her iki naziresi de redif seçimi bakımından şiirin konusunun, hayal dünyasının redif ile şekillendiği şiirlerdir. "idi Kays" redifli şiirde, meşhur Leylâ ile Mecnûn hikayesinin Mecnûn'u telmih unsurudur ve her iki şiirde de konu bu telmih unsuru ile gelişir. Mavi gözlerin hayaliyle yazılan "-dur çeşm-i kebûdından" redifli şiirde ise Memduh Fâik, Şeyh Gâlib gibi Hz. İsa'nın lakabını anarak telmih sanatı yapar:

Nigâh-ı hışmı âşûb-ı firengistân-ı hüsn olmuş

Mesihâlar dahi bîmârdur çeşm-i kebûdından (Ş. Gâlib G. 263, b. 6, s. 538)

Aceb mi âsumânı mesken etse feyz-i aşkınlâ

Mesihâ vâkıf-ı esrârdır çeşm-i kebûdundan (M. Fâik G. 183, b. 4, s. 501)

Sâlih Fâik'in iki naziresinde Şeyh Gâlib ile yakın anlamda kullandığı anlam sanatları aşağıdaki gibidir:

Edebî Sanat	Şeyh Gâlib Gazel/Beyit Numarası	Şeyh Gâlib'de edebî sanatın kullanımı	Sâlih Fâik Gazel/Beyit Numarası	Sâlih Fâik'te edebî sanatın kullanımı

³⁵ Bahse girişüp nukl-i meyi pâke çıkardı/Rindân ile bir yirde taâm eyledi vâiz (Ş. Gâlib G. 150, b. 8, s. 453); Berk-ı arakı şems-i meye eyledi tercih/Ârâmı bu meclisde harâm eyledi vâiz (Ş. Gâlib G. 150, b. 9, s. 453); Gördükde o sâkî-beçeyi mest-i sitignâ/Tevîl ile medh-i Cem ü câm eyledi vâiz (İ. Hâlet G. 117, b. 8, s. 169); Sıgmaz su diyü hurmetini eyledi tenbih/Lâ-yı mey için halt-ı kelâm eyledi vâiz (İ. Hâlet G. 117, b. 9, s. 169)

³⁶ İlgili beyitlerde, çölde Mecnûn'un uzayan saçlarının içine yuva yapan kuşlar hatırlatılır.

³⁷ Şeyh Gâlib'in matla beytinde yaptığı teşbih-i belîğ sanatını Memduh Fâik makta beytinde yaparak, feleği belaya benzetir.

Teşbih (Beliğ)	32/5	zulmet-i gam (gam karanlığı)	52/4	şâm-ı gumûm (gamların karanlığı)
Teşbih (Beliğ)	291/3	kemân-ebrû (keman gibi kaş)	131/3	hançer-i ebrû (hançer gibi kaş)
Leff ü neşr (müretteb)	291/1	sünbül, ejder / zülf, zencir / câdû, âhû	131/1	dil-i meftûn, çeşm / zülf-i anber-bû, kâmet-i dil-cû

Sâlih Fâik'in iki naziresi de, konu bakımından zemin şiirlerle benzerdir. “ferah” redifli şiirlerde gönül rahatlığına kavuşmayı arzulayan aşğın çektiği sıkıntılar dile getirilir; gönül rahatlığına ve mutluluğa, fani dünyanın çilesi çekilmeden ulaşamaz. Diğer naziresinde ise Sâlih Fâik, aşağıdaki beytinde; hayal açısından Gâlib'e yaklaşır. Sâlih Fâik; Hallac-ı Mansûr'a telmih yapar ve onun tekrar dar ağacına gitmeye hevesli olması ile aşıkların sevgili için her an, defalarca canını verme isteği arasında ilgi kurar. Şeyh Gâlib ise bu ilgiyi beytinde doğrudan “canlar kurbân” ifadesi ile verir³⁸:

Rüstem-i resm-i sitemdür toğrısı ammâ yine
Cânlar kurbân o hûn-rîzûn kemân-ebrûsına (Ş. Gâlib G. 291, b. 3, s. 559)

Rûh-ı mansûrî ider h'âhiş-ger-i tekrîr-i dâr
Şâne-zen oldıkça târ-ı anberin gîsûsına (S. Fâik G. 131, b. 2, s. 210)

Edebî Sanat	Şeyh Gâlib Gazel/Beyit Numarası	Şeyh Gâlib'de edebî sanatın kullanımı	Leskofçalı Galib Gazel/Beyit Numarası	Leskofçalı Galib'de edebî sanatın kullanımı
Telmih	201/1	Tûr, Mûsâ	77/1	Tûr

Leskofçalı Galib'in, anlam sanatları bakımından Şeyh Gâlib'in şiirlerine yakın kullanımları yoktur. Fakat bir naziresindeki matla beytinin, zemin şiirin matla beyti ile anlam benzerliği söz konusudur:

Tûr-ı cisme şule-i şem-i tecellâdur gönül
Ben hamûş olsam da râz-ı aşkı gûyâdur gönül (Ş. Gâlib G. 201, b. 1, s. 492)

Neşe-dâr-ı bâde-i nûr-ı tecellâdur gönül
Sanki Tûr üzre yatar mestâne Mûsâdur gönül (L. Galib G. 77, b. 1, s. 158)

Kafiye kelimesi olan “tecellâ” nazirede zemin şiirle aynı beyit ve mısradaki kullanılmıştır. Beyitte Leskofçalı Galib Hz. Mûsâ'ya telmih yaparak Şeyh Gâlib gibi “Tûr” kelimesini anmıştır. Yine birinci mısralarda geçen “şem (mum)” ve “nûr” kelimeleri de; “ışık verme,

³⁸ Sâlih Fâik, sevgilinin güzelliğinin unsurlarından saçını, Şeyh Gâlib ise yine sevgilinin bir güzellik unsuru olan kaşlarını (kan dökücü özelliği ile) anarak beyitte aşıkların sevgili uğrunda canını vermesini anlatır.

aydınlık” anlamlarına gelecek şekilde kullanıldıklarından nazire şiirle zemin şiir arasında bir hayal benzerliği ortaya çıkarır.

Edebî Sanat	Şeyh Gâlib Gazel/Beyit Numarası	Şeyh Gâlib’de edebî sanatın kullanımı	Üsküdarlı İbrahim Hakkı Gazel/Beyit Numarası	Üsküdarlı İbrahim Hakkı’da edebî sanatın kullanımı
Leff ü neşr ³⁹	87/1	aşk - cünûn / Mecnûn-halka-i zencîr / hamûş-güş	15/1	sîne - dâğ / âteş-hurûş - şule-nûş

İbrahim Hakkı’nın nazire yazdığı zemin şiirde mübalağalı anlatım öne çıkar; nazirede de bu durum söz konusudur. Gâlib’in aşağıdaki beyitlerinde “ateş-kırmızılık” ilişkisi, İ. Hakkı’nın kurduğu mübalağa ilgisinde “kan-kırmızılık” olarak görülür. Genel olarak kırmızı rengin hakim olduğu beyitlerde mübalağa sanatı “ateş ve kan” etrafında şekillenir:

Bir dil-rübâyâ düşdi ki dil rûy-ı pâkinün
Yâdıyla seyl-i eşk-i revân şule-pûş olur (Ş. Gâlib G. 87, b. 2, s. 405)

Lal-i lebi ki âteş-i kevser-nijâddur
Hızr-ı hayât aşkı ile mey-fürûş olur (Ş. Gâlib G. 87, b. 4, s. 406)

Seyr et ulv-i feyz-i şehîdân aşkını
Hûnün kefenle rûz-ı cezâ hulle-pûş olur (İ. Hakkı G. 15, b. 3, s. 184)

İbrahim Hakkı aşağıdaki beytinde, “âteş-hurûş” tamlaması ile Gâlib’in beytindeki “deryâ-hurûş” ifadesi arasında bir ilgi kurar. Bu ilgi Hüsn ü Aşk’taki “ateş denizi”ni hatırlatır. Zemin şiir ile nazirede, ilgili beyitlerde geçen tamlamalar yan yana getirilip “çoşma, çoşan” anlamına gelen Farsça “hurûş” sözcüğü çıkarıldığında karşımıza “âteş-deryâ” ifadesi çıkar. Anlamın mübalağa sanatı üzerine kurulu olduğu bu beyitlerde, zemin şiirin naziredeki etkisi açıktır:

Gâhî ki âftâb-ı cemâl-i münevveri
Tâb-ı şerâb-ı şerm ile deryâ-hurûş olur (Ş. Gâlib G. 87, b. 6, s. 406)

Hûn-ı dilim ki sînedâ âteş-hurûş olur
Canım ayag-ı dâğım ile şule-nûş olur (İ. Hakkı G. 15, b. 1, s. 184)

Mahlas beytinde şiirinin Şeyh Gâlib’e nazire olduğunu söyleyen Mehmed Lebîb’in zemin şiirle benzer kurduğu anlam dünyasına şu örnekler verilebilir:

³⁹ Bu sanat hem zemin hem de nazire şiirde ilk beyitte kullanılmıştır. Şeyh Gâlib Mecnûn’a telmih yaparak “aşk, delilik” ilgisi ile müretteb leff ü neşr yapar; İbrahim Hakkı Bey de yine müretteb leff ü neşr ile “gönül, ateş, yara” kelimeleri arasında ilgi kurar.

Edebî Sanat	Şeyh Gâlib Gazel/Beyit Numarası	Şeyh Gâlib'de edebî sanatın kullanımı	Mehmed Lebib Gazel/Beyit Numarası	Mehmed Lebib'de edebî sanatın kullanımı
Açık İstiare	213/5	(o) şûh (sevgili)	132/3	(o) şûh (sevgili)
Açık İstiare	213/1	(bir) âfet (sevgili)	132/1	(o) nevreside (sevgili)

Mehmed Lebib'in naziresindeki iki beyitte, Gâlib'in şiiriyle aynı benzeyen unsur üzerinden açık istiare yaptığı görülür. Bir açık istiaresinde kendisine benzetilen unsur için Gâlib ile aynı kelimeyi kullanır ve sevgiliye “şûh” diye seslenir. Matla beytinde ise Gâlib'de olduğu gibi “sevgili” için kendisine benzetilen unsuru anarak açık istiare yapan şair, burada Gâlib'den farklı bir kendisine benzetilen unsur kullanır; Gâlib sevgiliye “âfet” diye seslenirken Mehmed Lebib sevgiliyi “yeni yetme güzel” diye anar.

Sonuç

Şeyh Gâlib Divan şiirinin son büyük şairidir. Divan şiirine yeni bir nefes getiren şairin, kendi döneminde ve sonrasında yaşayan şairler tarafından fark edilmemesi düşünülemez. Yapılan şiir incelemeleri sonucunda; nazire yazmayı bir okul gibi gören Encümen-i Şuarâ'nın Şeyh Gâlib'in şiirlerini okuyup bu şiirlerden etkilenecek şiirler yazdıkları görülür. Toplamda 36 nazire gazelin 11'i Osman Şems, 6'sı Mûsâ Kâzım, 6'sı Arif Hikmet, 5'i İbrahim Hâlet, 2'si Leskofçalı Galib, 2'si Sâlih Fâik, 2'si Memduh Fâik, 1'i Mehmed Lebib ve 1'i İbrahim Hakkı tarafından yazılmıştır. Şekil bakımından bu nazirelerin, özellikle şiirin konusunu ve anlam dünyasını şekillendiren kelime ve kelime grubu redifli zemin şiirlerden seçilmesi dikkat çekicidir. Leskofçalı Galib hariç, her şairin nazire gazellerinin en az biri kelime veya kelime grubu rediflerle yazılmıştır. İçerik açısından; nazirelerin kafiye kelimelerinde ve bu nazirelerde kullanılan anlam sanatlarında, zemin şiirlerle önemli bir benzerlik söz konusudur. Şekil ve içerik açısından incelenen nazirelerde; Şeyh Gâlib'in etkisinin Osman Şems'in şiirlerinde diğer şairlere göre daha fazla olduğu görülür. Hem nicelik hem de nitelik bakımından Osman Şems, Şeyh Gâlib'e yazdığı nazirelerle öne çıkar. Osman Şems'i takip eden şair ise Mûsâ Kâzım'dır. Mûsâ Kâzım'ın şiirlerinde de hem söyleyiş benzerliğindeki yakınlık hem de anlam dünyasındaki benzerlik diğer şairlere nazaran Şeyh Gâlib'i daha çok hatırlatır. Şiirlerdeki en dikkat çekici tespit ise, Üsküdarlı İbrahim Hakkı Bey'in naziresinde kurduğu tamlama yapısının Şeyh Gâlib'in şiirindeki tamlama ile bir anlam birliği oluşturup okuyucuyu Hüsn ü Aşk'taki ateş denizine götürmesidir. Yapılan incelemeler sonucunda, şairlerin nazire olarak tespit edilen şiirlerinin genel olarak Şeyh Gâlib'in şiirleri ile söyleyiş ve anlam benzerliği içinde olduğu görülür. Encümen-i Şuarâ'nın Şeyh Gâlib'e yazdıkları nazireler, onun şairliğine ve üslubuna duydukları ilgi ve etkiyi gösterir. Bu çalışmada, Şeyh Gâlib'in kendinden sonra yetişen şairler üzerinde bir şairlik/üslup etkisi olduğu ortaya konmuştur.

Kaynaklar

- Babacan, İ. (2012). *Klasik Türk şiirinin sonbaharı Sebki Hindî (Hint üslubu)*. Akçağ Yayınları.
- Bardakçı, R. (2007). Müsâ Kâzım Paşa hayatı-sanatı ve külliyatı (Tez No.218313) [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Çambel Kalço, Ş. (2019). Manastırlı Sâlih Fâik ve dîvânı (Tez No.546282) [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Çeçen, M. K. (2005). Hâlet Bey divanı tenkitli metin (Tez No.160485) [Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Gürer, A. (1993). Şeyh Gâlib dîvânı inceleme-metin (Tez No.26007) [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Gürer, Abdülkadir (2000). Şeyh Gâlib'in şiirlerinde bir anlatım özelliği. *Türkoloji Dergisi*, XII (1), 102-104.
- Kaçar, Mücahit (2018). Şeyh Gâlib'in "tûtî-i zenbûr"u bir çiçek olabilir mi. *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, 3 (2), 54-59.
- Karagöz, H. (2014). Mehmed Lebîb Efendi dîvân-ı eşâr-ı inceleme-metin-sözlük (Tez No.362963) [Yüksek lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Köksal, F. (2018). *Sana benzer güzel olmaz (Divan şiirinde nazire)*. Büyüyenay Yayınları.
- Odunkıran, F. (2011). Mehmed Memdûh Paşa ve dîvân-ı eşârı inceleme-metin (Tez No.320937) [Yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Özgül, M. K. (2012). XIX. asrın özel bir edebiyat mahfeli olarak Encümen-i Şuarâ. Kurgan Edebiyat Yayınları.
- Saraç, M. A. Y. (2019). *Klasik edebiyat bilgisi belâgat ve biçim-ölçü-kafiye*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Şahin, H. A. (1994). *Hersekli Arif Hikmet Bey divanı inceleme-metin*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, A. (2006). Üsküdarlı Hakkı Bey dîvânı inceleme-metin (Tez No.186773) [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Yıldırım, Y. (2013). Osman Şems Efendi, hayatı, eserleri ve dîvânı metin-inceleme-tahlil (Tez No.351679) [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yıldız, A. H. (2003). Leskofçalı Galip hayatı, dönemi, sanatı, divanı ve metnin bugünkü Türkçesi (Tez No.140582) [Yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

Ek

Şeyh Gâlib'e Ait Zemin Şiirler ile Encümen-i Şuarâ'nın Nazirelerinin Matla Beyitleri ve Şiirlerin Beyit Sayıları

Cem ser-encâmını nakl itdi leb-i câm bana
Zehr-i mâr oldı mey-i gerdiş-i eyyâm bana (Şeyh Gâlib G. 4, 7 beyit)

Gün yüzün sâye-i zülf-i siyehin şam bana
Nûr-ı vechinle sabâh oldı bu ahşam bana (Osman Şems G. 13, 6 beyit)

Mâye-i ribh ü hasâretle gınâ geldi bana
Şimdi kâlâ-yı inâyetden ibâ geldi bana (Ş. Gâlib G. 9, 9 beyit)

Dimezem yâr elemlerü cevri ü cefâ geldi bana
Yârdan her ne gelür ise safâ geldi bana (O. Şems G. 24, 7 beyit)

Çeşmünde gerçi sihr-i beyân söylerem sana
Vasf-ı lebünde sohbet-i cân söylerem sana (Ş. Gâlib G. 11, 7 beyit)

Esrâr-ı aşkı sanma nihân söylerem sana
Bî-harf u savt u lafz u zebân söylerem sana (O. Şems G. 32, 9 beyit)

Gelür muvâfık-ı rindân mizâc-ı âteş ü âb
Ki tab-ı bâdededür imtizâc-ı âteş ü âb (Ş. Gâlib G. 17, 7 beyit)

Olup mizâc-ı müdâm indimâc-ı âteş ü âb
Görindi mevc dahi irticâc-ı âteş ü âb (O. Şems G. 50, 7 beyit)

Fecr oldı âşikâr sefid ü siyâh ü sürh
Çerh oldı pür-nigâr sefid ü siyâh ü sürh (Ş. Gâlib G. 34, 7 beyit)

Açdı bir özge kâr sefid ü siyâh ü sürh
Nakkâş-ı rûzgâr sefid ü siyâh ü sürh (Ş. Gâlib G. 35, 7 beyit)

Vasl u firâk-ı yâr sefid ü siyâh u surh
Çün nûr u târ sefid ü siyâh u surh (O. Şems G. 109, 8 beyit)

Bütân kim çeşmümüz hasretle pür-hûn eylemişlerdür
Kumâş-ı nâzı ol reng ile gül-gûn eylemişlerdür (Ş. Gâlib G. 44, 13 beyit)

İki kaşın ki ehl-i 'aşkı Mecnûn eylemişlerdir
Kılıclardır nice laht-i cigir hûn eylemişlerdir (O. Şems G. 274, 5 beyit)

Dâimâ fikr-i dehân-ı dil-rübâdur pîşemüz
Manî-i nâ-güfteye dil-dâdedür endişemüz (Ş. Gâlib G. 113, 6 beyit)

Fikr-i zülfünle perişânlıkdur ey meh pîşemüz
Gayrı sevdâya tolaşmaz rîşe-i endişemüz (Ş. Gâlib G. 114, 5 beyit)

Rind-i sahbâ-yı gamız hûn-h'ârlıkdır pîşemiz
Kim habâb-ı ser-nigûn-ı eşkendir şîşemiz (O. Şems G. 321, 5 beyit)

Fikr-i sebzân-ı perî-sûretle pürdür sînemüz
Rû-nümâdur kişver-i Keşmîrden âyînemüz (Ş. Gâlib G. 111, 8 beyit)

Nahl-i âteş-gâh-ı aşka Tûr'dur ki sînemiz
Mazhar-ı nûr-ı tecellidir dil-i bî-kînemiz (O. Şems G. 322, 5 beyit)

Berk urur câm-ı tecellâ nazar-ı pâkümden
Gül-arak keyfi gelür şule-i idrâkümden (Ş. Gâlib G. 240, 9 beyit)

Cân bulup mürde gönülller nazar-ı pâkimden
Cevher-i cân görür dîde-i nem-nâkimden (O. Şems G. 501, 6 beyit)

Ey hoş ol şeb kim kızardı rûyü tâb-ı bâdeden
Mâh-ı hüsnî nûr alurdu âftâb-ı bâdeden (Ş. Gâlib G. 252, 5 beyit)

Mest olanlar sâgar-ı yâkût-ı nâb-ı bâdeden
Reng-i rûy alur hesâbında hizâb-ı bâdeden (O. Şems G. 508, 7 beyit)

O bâlâ-kadd aceb serv-i hırâmân oldu gitdükçe
Kıyâmet kopdı pek âşûb-ı devrân oldu gitdükçe (Ş. Gâlib G. 296, 6 beyit)

Hilâl-ebrû güzeller mâh-tâbân oldu gitdikçe
Tecellî-gâh-ı fart-ı şems-i rahşân oldu gitdikçe (O. Şems G. 630, 7 beyit)

Nigeh-i lutfi sana ey dil-i vîrâne abes
Halka-i mâtem ü gam gerdiş-i peymâne abes (Şeyh Gâlib G. 29, 7 beyit)

Düşmesün ârif olan gayret-i akrâna abes
Pîr-i meyde görünür sübha-i sad-dâne abes (Mûsâ Kâzım G. 55, 7 beyit)

Ümîd-i vasl ile eyler dil iktisâb-ı ferah
Fakîre defter-i hattundadır hisâb-ı ferah (Ş. Gâlib G. 32, 7 beyit)

İdâre itmedi tûlâb-ı çerhi âb-ı ferah
Felek piyâlesine konmadı şarâb-ı ferah (M. Kâzım G. 64, 7 beyit)

Cânlar üzmiş zulmet-i hecrinde gîsû koymuş ad
Âhlar almış gam-ı aşkında ebrû koymuş ad (Ş. Gâlib G. 40, 5 beyit)

Cân virüp âyine-i hurşîde Hak rû koymuş ad
Nahl-i tûbâyı yürütmüş kadd-i dil-cû koymuş ad (M. Kâzım G. 69, 7 beyit)

Gül âteş gülbün âteş gülşen âteş cûybâr âteş
Semender-tıynetân-ı aşka besdür lâlezâr âteş (Ş. Gâlib G. 139, 9 beyit)

Mey âteş sâgar âteş sâkî-i sahbâ-nisâr âteş
Nasıl germ olmasun ülfet ki meclis hep yanar âteş (M. Kâzım G. 190, 9 beyit)

Şeb-zindedâr-ı zülf-i şebistânunam senün
Encüm-şümâr-ı hâl-i perişânunam senün (Ş. Gâlib G. 192, 7 beyit)

Tâ kim esîr-i zülf-i perişânunam senün
Pâ-mâl-i serv-kadd-i hirâmânunam senün (M. Kâzım G. 226, 7 beyit)

Kâkülünde halkalar çeşm-i siyehdür her biri
Ârızında hâller nûr-ı nighedür her biri (Ş. Gâlib G. 328, 6 beyit)

Ehl-i dil üftâdeler kim hâk-i rehdür her biri
Bî-sipâh u câh u kişver pâdişehdür her biri (M. Kâzım 337, 6 beyit)

Aşk âteş-i tecellî-i Mansûrdur bana
Her çûp-ı dâr bir şecer-i Türdur bana (Şeyh Gâlib G. 1, 13 beyit)

Şevk-i muhabbet âyine-i nûrdur bana
Rû-yı ümîd o vechile manzûrdur bana (Arif Hikmet G. 1, 6 beyit)

Fermân-ı şâh-ı aşk ile memûrdur bana
Cellâd-ı cân o gamze-i mağrûrdur bana (A. Hikmet G. 2, 6 beyit)

Aşk u sohbet matla-ı divân-ı sıhhatdür bana
Makta-ı nazm-ı hayâtum kat-ı ülfedür bana (Ş. Gâlib G. 2, 9 beyit)

Râhşîş-i berk-i tecelli şevk-i hayrettir bana
Cilve-i esrâ cân-ı dîdâr-ı vahdettir bana (A. Hikmet G. 5, 7 beyit)

Ey nev-bahâr-ı hüsnî şafak-tâb-ı gül-arak
Hatt-ı lebi hayâl-i şeker-h'âb-ı gül-arak (Ş. Gâlib G. 166, 10 beyit)

Ey şevk-i hüsnî şule-i mehtâb-ı gül-arak
Haclet-fürûz-ı rû-yı şafaktâb-ı gül-arak (A. Hikmet G. 97, 6 beyit)

Ey hoş ol şeb kim kızardı rûy-ı tâb-ı bâdeden
Mâh-ı hüsnî nûr alurdu âftâb-ı bâdeden (Ş. Gâlib G. 252, 5 beyit)

Cüş eder nûr-ı muhabbet afitâb-ı bâdeden
Şule-dâr-ı feyz olur dil mâhitâb-ı bâdeden (A. Hikmet G. 136, 5 beyit)

Ser-â-ser dâg cismüm sînem âteş âh var dilde
Bilinmez neydüğü bir illet-i cân-kâh var dilde (Ş. Gâlib G. 295, 7 beyit)

Ne dünyâ var ne ukbâ var ne fikr-i câh var dilde
Gam-ı sevdâ-yı esrâr-ı Cemâlullah var dilde (A. Hikmet 145, 5 beyit)

Aşk u sohbet matla-ı dîvân-ı sıhhatdür bana
Makta-ı nazm-ı hayâtum kat-ı ülfedür bana (Şeyh Gâlib G. 2, 9 beyit)

Sırr-ı rûh-ı âh nûr-ı çeşm-i rüyetdür bana
Kim şuûnât-ı fenâ mirât-ı vahdetdür bana (İbrahim Hâlet G. 5, 12 beyit)

Nigeh-i lutfî sana ey dil-i vîrâne abes
Halka-i mâtem ü gam gerdiş-i peymâne abes (Ş. Gâlib G. 29, 7 beyit)

Arz idüp yâre-i nâsûtını cânâna abes
Eylar ümmîd-i devâ bu dil-i dîvâne abes (İ. Hâlet G. 29, 5 beyit)

Efendimsin cihânda itibârüm varsa sendendür
Miyân-ı âşıkânda iştihârüm varsa sendendür (Ş. Gâlib G. 59, 10 beyit)
Gönülde hasret-i endûh ü zârüm varsa sendendür
Ne denlü aşka dâ'ir kâr ü bârum varsa sendendür (İ. Hâlet G. 42, 5 beyit)

“Ve't-tûr” diyüp feth-i kelâm eyledi vâiz
Firavnda takrîri tamâm eyledi vâiz (Ş. Gâlib G. 150, 11 beyit)

Veş'ş-şemsi diyüp bahse Kıyâm eyledi vâiz
Vasf-ı ruhına feth-i kelâm eyledi vâiz (İ. Hâlet G. 117, 11 beyit)

Micmer-i ûd-ı mahabbetdür külâh-ı Mevlevî
Dûd-ı gül-bâng-i hüviyyetdür külâh-ı Mevlevî (Ş. Gâlib G. 319, 9 beyit)

Sâgar-ı leb-rîz-i hayretdür külâh-ı Mevlevî
Neşe-bahş-ı mest-i vahdetdür külâh-ı Mevlevî (İ. Hâlet G. 178, 6 beyit)

Hayl-i mürgâna perî cündine sultân idi Kays
Devlet-i aşkda gûyâ ki Süleymân idi Kays (Şeyh Gâlib G. 131, 10 beyit)

Baş açık âşık-ı âvâre-i cânân idi Kays
Gûy-ı galtân ile hem-hâlet-i çevgân idi Kays (Memduh Fâik G. 116, 7 beyit)

Harîm-i sîne sünbülzârdur çeşm-i kebûdından
Belâ-yı âsmân bîzârdur çeşm-i kebûdından (Ş. Gâlib G. 263, 9 beyit)

Feleklerde melek gam-hârdır çeşm-i kebûdundan
Cihan yerden göğe bîzârdır çeşm-i kebûdundan (M. Fâik G. 183, 5 beyit)

Ümîd-i vasl ile eyler dil iktisâb-ı ferah
Fakîre defter-i hattundadır hisâb-ı ferah (Şeyh Gâlib G. 32, 7 beyit)

Düşerse bâg-ı dile reşha-i sehâb-ı ferah
Olur şükûfe-i maksûd-ı feyz-yâb-ı ferah (Sâlih Fâik G. 52, 5 beyit)

Sünbül-i zülfi dökilmiş nergis-i câdûsına
Ejderi sihr ile zencîr eylemiş âhûsına (Ş. Gâlib G. 291, 7 beyit)

Oldı dil-i meftûn o şûhın zülf-i anber-bûsına
Çeşmine ebrûsına hem kâmet-i dil-cûsına (S. Fâik G. 131, 7 beyit)

Sâgar habâb-ı mevce-i meh-tâbdur bu şeb
Fânûs bahr-i nûrda gird-âbdur bu şeb (Şeyh Gâlib G. 18, 8 beyit)

Derd-i firâk perde-der-i h'âbdır bu şeb
Gönlüm dirig haste-i bî-tâbdır bu şeb (Leskofçalı Galib G. 19, 7 beyit)

Tûr-ı cisme şule-i şem-i tecellâdur gönül
Ben hamûş olsam da râz-ı aşkı gûyâdur gönül (Ş. Gâlib G. 201, 5 beyit)

Neşe-dâr-ı bâde-i nûr-ı tecellâdır gönül

Sanki Tûr üzre yatar mestâne Mûsâdır gönül (L. Galib G. 77, 5 beyit)

Men söyledükçe aşkumı Mecnûn hamûş olur

Râz-ı cünûna halka-i zenciri gûş olur (Şeyh Gâlib G. 87, 8 beyit)

Hûn-ı dilim ki sînede âteş-hurûş olur

Cgım ayag-ı dâgım ile şu'le-nûş olur (İbrahim Hakkı G. 15, 5 beyit)

Dil-i za'ife bir âfet güzel begendüremem

O haste-i gam-ı 'aşka ecel begendüremem (Şeyh Gâlib G. 213, 5 beyit)

O nevresideye gönle bedel begendiremem

Visâl-i yârdan özge emel begendiremem (Mehmed Lebib G. 132, 5 beyit)